

Я. В. Барвенко

студ. I курсу магістратури

спеціальність «Право»

Науковий керівник: д.ю.н, доц. Є.Д. Стрельцова

ДІЯ ПРИНЦИПУ “*LEX FORI*” В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

За думкою авторів Концепції оновлення Цивільного кодексу України, одним з елементів базових ідей рекодифікації сучасного міжнародного

приватного права України, які потребують законодавчого розширення та поглиблення, є, поряд з іншими, “уточнення одновекторного (*unilateral*) підходу до вирішення колізійного питання” [1, с. 60]. У зв’язку з цим зазначимо, що у доктрині міжнародного приватного права одновекторний підхід до визначення застосовного права виражається у встановленні меж дії *закону суду*, який проявляється через односторонні колізійні норми.

В доктрині міжнародного приватного права під *законом суду*, або *lex fori* розуміють застосування до правовідносин з іноземним елементом матеріального права держави, суд якої розглядає справу [2, с. 19].

Характерною ознакою чинного Закону України «Про міжнародне приватне право» (далі – Закон про МПрП) є те, що у його складі домінують двосторонні колізійні норми, і він містить невелику кількість односторонніх норм, які вказують на застосування права України як *lex fori*. Також про застосування цього принципу згадується в деяких інших законах України, наприклад, в Законі України «Про приєднання України до Конвенції про колізії законів, які стосуються форми заповітів» №1772-VI від 17.12.2009 року, який зазначає, що застереженням України до статті 9 цієї Конвенції є право України визначити місце постійного проживання заповідача згідно із *законом суду (lex fori)* [3].

Розглянемо дію принципу *lex fori* на прикладі окремих інститутів міжнародного приватного права. Перш за все, звернемо увагу, що цей принцип має вирішальне значення при так званому “первісному” тлумаченні норм і понять судом при визначенні права, що підлягає застосуванню. Відповідно до ч.1 ст.7 Закону про МПрП [4] таке тлумачення здійснюється відповідно до права України.

Водночас, слід зазначити, що цей принцип застосовується здебільшого як субсидіарний, про що свідчить аналіз окремих норм Закону про МПрП. Так, якщо зміст норм права іноземної держави, що підлягає застосуванню, не встановлений в розумні строки, застосовується право України як матеріальне право держави, у якій справа розглядається (ч.4 ст.8 Закону про МПрП). Або, наприклад, у випадках, що стосуються особистого та сімейного статусу фізичної особи, застосовується право України як *lex fori* у межах застосування інституту зворотнього відсилання (ч.2 ст.9 Закону про МПрП).

Зазначимо про застосування принципу *lex fori* також в контексті інституту застереження про публічний порядок: так, ч.1 ст. 12 Закону про МПрП встановлює можливість застосування права України, якщо в конкретному випадку неможливо застосувати право іноземної держави на підставі застереження про публічний порядок і неможливо визначити або застосувати право, яке має найбільш тісний зв’язок з правовідносинами.

Як формула прикріплення принцип *lex fori* може бути застосований також у сфері будь-яких видів приватноправових відносин, особливо він є розповсюдженим для рішення колізійних питань у сфері «морських» зобов’язань.

В практиці торговельного мореплавства комерсанти зазвичай використовують типові контракти, які містять положення про розгляд спорів, які

виникають у зв'язку із виконанням відповідного договору міжнародним арбітражем/судом конкретної держави та застосування при такому розгляді матеріального права цієї держави при вирішенні відповідного спору. Однак, як слушно зазначають дослідники: «В таких ситуаціях в основі застосування матеріального права держави місця суду лежить насамперед не необхідність застосування односторонніх колізійних норм або наявність яких-небудь інших “перешкод”, які не дозволяють в конкретному випадку застосувати право інше, ніж право держави суду, а волевиявлення сторін договору» [5, с. 14]. В таких випадках слід скоріше говорити про «непряму» дію принципу *lex fori*.

Певною мірою дію *lex fori* представлено в положеннях Кодексу торговельного мореплавства України (далі – КТМ) [6].

З аналізу положень КТМ можна дійти висновку, що законодавець передбачив декілька випадків для застосування принципу *lex fori*, зокрема:

- колізійні норми КТМ застосовуються до привілейованих вимог, зазначених у главі 2 розділу X КТМ, у разі, коли спір розглядається в Україні (п.7 ст. 14 КТМ);
- порядок розподілу загальної аварії, якщо вона розподіляється в Україні, регулюється правилами КТМ (ч.3 ст. 278 КТМ);
- відносини, пов'язані із відшкодуванням збитків від зіткнення суден, якщо зіткнення трапилося у відкритому морі і спір у зв'язку із зіткненням розглядається в Україні, застосовуються правила статей 297-304 цього Кодексу (ч.2 ст.296 КТМ);
- спори, які виникають у зв'язку із рятуванням на морі, якщо розгляд такого спору відбувається на території України (ч.1 ст.326 КТМ).

Дія принципу *lex fori* згадується також у розділі VII Закону про МПрП “Колізійні норми щодо недоговорних зобов'язань”, який передбачає колізійне регулювання деліктних та інших видів недоговорних зобов'язань.

Положенням ч.4 ст. 49 Закону про МПрП встановлено, що зобов'язання, яке виникло внаслідок завдання шкоди, у будь-який час після його виникнення можуть обрати право держави суду. Аналогічне положення міститься у ч.2 ст. 51 Закону щодо зобов'язань, що виникли внаслідок набуття, збереження майна без достатніх правових підстав [4].

Підсумовуючи, слід констатувати, що колізійний принцип *lex fori* як прояв односторонніх колізійних норм підлягає застосуванню як до загальних положень міжнародного приватного права, так й окремих його інститутів. Призначений для встановлення меж панування правопорядку держави, він, проте, не є домінуючим, а використовується субсидіарно, за умови неможливості іншим способом встановити компетентний порядок щодо регулювання відповідних відносин.

Список використаної літератури

1. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім АртЕК. 2020. 128 с.
2. Міжнародне приватне право: навчальний посібник / за ред. С.Г. Кузьменко. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 316 с.

3. Про приєднання України до Конвенції про колізії законів, які стосуються форми заповітів: Закон України № 1772-VI від 17.12.2009 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1772-VI#Text> (дата звернення: 26.03.2021)
4. Про міжнародне приватне право: Закон України № 2709-IV від 23.06.2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#n71> (дата звернення: 26.03.2021).
5. Стрельцова Є.Д. Міжнародне приватне морське право України: сучасний стан системи колізійних норм. *Право України*. 2020. № 6. С. 95 – 110. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/29932/1/95-110.pdf> (дата звернення: 29.03.2021 р).
6. Кодекс торговельного мореплавства України: Закон України № 176/95-ВР від 23.05.1995 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.03.2021).